

ENDRŐDI SÁNDOR

MAGYAR NÉPBALLADÁK
(MAGYAR REMEKIRÓK
55. KÖTET)

Sándor Endrődi
Magyar népballadák
(Magyar remekirók 55. kötet)

*http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=24714265
Magyar népballadák (Magyar remekirók 55. kötet):*

Содержание

BEVEZETÉS	5
SZÉKELY BALLADÁK	10
SZILÁGYI ÉS HAJMÁSI	10
MOLNÁR ANNA	13
FOGARASI ISTVÁN	15
BÁTORI BOLDIZSÁR	17
KÁDÁR KATA	19
KÁDÁR KATA	22
PÁLBELI SZÉP ANTAL	26
BARCSAI	28
A HEGYI TOLVAJ	31
KŐMÍVES KELEMENNÉ	35
BÁCS JANCSI	37
SZÉP JULIA	40
A MEGÉTETT 3 JÁNOS	43
SZABÓ ORZSIKA	45
A FOGOLY KATONA	50
BIRÓ MÁTÉ	55
GÖRÖG ILONA	63
DANIEL IMRE	69
BIRÓ SZÉP ANNA	71
BÍRÓ SZÉP ANNA	74
KIS-GERGŐ ISTVÁNNÉ	78

Sándor Endrődi

Magyar népballadák

(Magyar remekírók 55. kötet)

BEVEZETÉS

Mikor *Erdélyi János* a Kisfaludy-Társaság megbízásából 1847-ben a *Népdalok és Mondák* című népköltési gyűjtemény második kötetét befejezte: némi levertséggel és szomorúsággal vette észre, hogy a különben gazdag anyag közt mily kevés az epikai dal, a balladás vers, s a mi esetleg e fajta is, nagyrészt erősen töredékes. A lelkes gyűjtő idevágó panaszai a *Népdalok és Mondák* ugyane kötetének végén egy, a magyar népdalról írt, alapvető értekezésben (később, újra lenyomatva, *Kisebb Prózáinak* első kötetében) hangzottak el. Ötven-hatvan év előtt tehát úgy látszott, hogy népies epikai dalaink – ha ilyenek voltak is valaha – teljesen elkallódtak az idők forгатagában. De aztán, szerencsére, csakhamar kitudódott, hogy ez a feltevés voltaképpen optikai csalódás volt.

Az érdeklődő kutatók kissé jobban szétnéztek, szorgalmasabban utána jártak a dolognak s lassanként sok értékes kincsre bukkantak abban az irányban is, hol a jelzett hézag mutatkozott.

1858-ban a Kolozsvári Közlöny 81-dik számában *Nagy Lajos*, *Barcsai* című egy székely népballadát közölt, melyet saját vallomása szerint, a közlés előtt öt évvel írt le elmondás után a Nyárad mentén.

Erdélyi János, a jeles műbiráló és népdal-gyűjtő, teljes elragadtatással üdvözölte és méltányolta ezt a szép költeményt, melyben, nagy örömeire, a nyomaveszett népies epikai dalnak egyik őseredeti alakját, valódi típusát látta.

A Barcsairól szóló balladás vers tényleg az is volt. Harmincznégy sorában, sűrű szóismétlései daczára, egy nagy történetet görget le, szapora mozgásban, teljes elevenségben, drámai tömörséggel s oly jellemző stíl kíséretében, melyben nincs egy szemernyi fölösleg sem.

Ez volt az első visszatérő fecske a multak rég feledésbe merült, nagy és apró történetekről zengő nyarából. Azután meglehetősen gyors egymásutánban jött a többi.

Jött 1863-ban *Kriza János Vadrózsáinak* gazdag kötete Kádár Katával, Bátor Boldizsárral, Szép Juliával, Kőmives Kelemennével. Megannyi ó-zamatú, az angol-skót balladákra emlékeztető, de azért izről-izre magyar, epikai dal, melyekben a belső idom teljessége s az előadás indulatoktól lüktető drámaisága szinte ámulatba ejtett bennünket. Nagy és erős művészi formákként bukkantak elénk a rég lezajlott idők népies költészetéből. Mint mikor a föld alól, vagy a romok közül műremekeket, ép szobrokat ásnak ki.

Két év múlva (1865) megjelent *Pap Gyula Palócz*

népkölteményeinek kisebb terjedelmű, de igen becses gyűjteménye, mely néhány szép népballadával ismét gyarapította a meglevőket. Majd a Kisfaludy-Társaság vette kezébe újra a dolgot s Arany László és Gyulai Pál, később Vargha Gyula szerkesztésében megindítva Népköltési Gyűjteményének új folyamát, (e vállalatból ez idő szerint már nyolcz vaskos kötet áll rendelkezésünkre) végkép eloszlatta azt a balhiedelmet, hogy nincs népies epikai dalköltészetünk. Évről-évre mind sűrűbben jelentkeztek gyűjtők (*Szabó Samu, Gálfi Sándor, Vas Tamás, Benedek Elek, Sebesi Jób, Török Károly, Abonyi Lajos, Vikár Béla, Mailand Oszkár, Sebestyén Gyula* stb.), kik ez irányban immár a multak minden mulasztását helyreépítették.

Külön kell megemlékeznünk *Thaly Kálmán* kuruczkorbeli pompás gyűjteményeiről (*Régi Magyar Vitézi Énekek* 2 köt. 1864. *Adalékok a Thököly- és Rákóczi-kor Irodalomtörténetéhez.* 2 köt. 1872. *Irodalom- és műveltségtörténeti tanulmányok a Rákóczi korról.* 1885.), melyek ennek az eseményekben gazdag szines kornak igazi költői műremekeit hozták napvilágra a feledés homályából, köztük gyönyörű balladás költeményeket is. Külön említjük itt fel *Kálmány Lajos* nagy gyűjteményeit is (*Koszorúk az alföld vadvirágaiból.* 2 köt. 1877–78. *Szeged népe. Ős-Szeged és Temesköz Népköltése.* 3 köt. 1881–91.), melyek a népköltés minden ágára kiterjeszkedve, a pécskai, szegedvidéki és temesközi népballadákat foglalták össze s a magyar pusztavilágának betyárromantikájából sok becses terméket mentettek meg az elkallódástól. És végül külön a *Magyar Nyelvőr*ről meg

az *Ethnographiáról*, mely folyóiratok kezdettől fogva állandó rovatot tartottak fenn a magyar népköltés újabban felfedezett termékei számára.

Eme gyűjtések révén immár tisztán áll előttünk a magyar népballada képe. Most már tudjuk, hogy az epikai dal nemcsak napjaink népköltészetében virágzik, de virágzott a múltban is. A székely balladák legalább erősen megtetszik a régiség patinája. Tárgyuk többnyire zord, egy már rég eltűnt élet tragikus eseménye. Motivumaik: a hűtlenség megboszulása, a legyőzhetetlen szerelem, irtózás a kelletlen házasságtól. Többnyire strófátlanok és rímtelenek, sűrűn használják az alliterációt s a szóismétlést. Sötétek, tömörek, mozgalmasak, mint az északi balladák, melyekkel kétségkívül rokonok is. Részben történeti jellegűek, mintha valamely történeti monda szilánkjai volnának.

Nem így a magyarországi balladás versek. Ezeknek színtere inkább a puszta, a csárda, legfeljebb a mesebeli palota. Ezekben nem várurak, lovagok, vitézek stb. szerepelnek, de főképp a katona és szegénylegény. A nagy hírre vergődött zsványok majd mindegyikének – Zöld Marczi, Angyal Bandi, Sobri Jóska, Fábíán Pista, Bogár Imre, stb. – jut egy-egy epikai dal. Az alföldi balladákban, melyek már a déli románcznak megfelelő formákat öltik fel, szinte kivétel a strófátlanság, rendesen négysoros szakokra oszlanak, dallamos menetűek és rímeseek. Levegőjük is verőfényesebb, mint az erdélyi komor bérczek közt született balladáké.

Ezt a nyilván látható különbséget főképp a természeti viszonyok magyarázhatják meg, melyeknek befolyása kétségkívül kihat a műformák sajátosságainak fejlődésére, a nélkül azonban, hogy magának a műfajnak voltaképpen egységét megváltoztatná.

Gazdag gyűjteményeinkből a magyar népballadák színe-javát szedegettem össze a jelen kötet számára s megpróbáltam őket csoportosítani, a szerint a mint egy és más eltérő vonások, sajátosságok észlelhetők bennök. A legrégebbi zamatúakat a *Székely balladák* című ciklus foglalja össze, mely után a *kuruczkorbeli balladák* következnek. *Apró történetek* címmel a románczos verseket csoportosítottam s végül a *Népballadák* vegyesen fogják össze a többi epikai dalt.

A magyar népballadáknak ilyen összefoglaló gyűjteménye még nem lévén, hiszem, hogy kötetemet, mint hézagpótlót, jó szívvel fogadja a magyar olvasóközönség.

Endrődi Sándor.

SZÉKELY BALLADÁK

SZILÁGYI ÉS HAJMÁSI

«Pajtásom, pajtásom, kenyeres pajtásom!
Már hét esztendeje, hogy mű fogván estünk
Császár tömlöczébe, két gerezd szőlőért;
Azután nem láttuk a napnak járását,
Hódnak, csillagoknak változó forgását.»

Ezt ajtón hallgatta császár szép leánya.
Szóval így felmondja császár szép leánya:
«Halljátok meg szómat, két magyar urfiak!
Atyám tömlöczéből szabadúlt ifiak:
Felfogadjátok-é, ha innen kiviszlek,
Hogy Magyarországba engemet bévisztek?»
Arra szóra mondja nagy Szilágyi Miklós:
«Bizon felfogadjuk, császár szép leánya!»

Azonnal elmene császár szép leánya
Az apja házába;
A kezéhez vevé tömlöcznek kócsait,
A zsebébe tevé kevés aranyait,
Sietve elmene s megnyitá az ajtót.

Megindulának ők, onnan el, sietve,
Mikor mentek volna, vissza-visszanéze
Császár szép leánya.

«Halljátok meg szómat, két magyar urfiak!
Atyám tömlöczéből szabadúlt ifiak,
Imhol jön, imhol jön az atyám tábora;
Jaj, már ha elérnek, tüktöket levágnak
S engem visszavisznek.»

«Ne félj semmit, ne félj, császár szép leánya,
Münetet sem vágnak le, ha kard el nem törik,
Téged se visznek el, ha az Isten segít.»

Azon megérkezett a kegyetlen tábor.
«Pajtásom, pajtásom, láss a kúsasszonyhoz,
Ne hagyjam magunkat.»
Elérte a tábor, harczba mene vélle.
Egy elmenetibe gyalog ösvényt vágott,
Visszajövetibe szekérutat csapott;
A nagy táborból csak élve egyet hagyott:
A ki menne haza s a hírt mondaná meg.

Mikor az eltelék, – hogy elindulának,
Igy mondja, így mondja Hajmási László ezt:
«Pajtásom, pajtásom, próbáljuk meg egymást,
Hogy melyiké legyen császár szép leánya?»
«Halljátok meg szómat, két magyar urfiak,
Atyám tömlöczéből szabadúlt ifiak!
Érettem, de soha ne vagdalkozzatok:
Hanem térdre állok, vegyétek fejemet.»

Azonnal azt mondja nagy Szilágyi Miklós:
«Pajtásom, pajtásom, kenyeres pajtásom,
Én neked bocsátom császár szép leányát,
Mert van nekem otthon jegyesem, gyűrűsöm:
Hittel elköltözött hűtes feleségem.»

Err' a szóra császár szép leánya
Hajmási Lászlónak ottan elmarada.
Nagy Szilágyi Miklós haza elindula,
Hajmási László is kisasszonyt elvivé.

MOLNÁR ANNA

Elindúla Ajgó Márton
Hosszú útra, rengetegre;
Megtalálta Molnár Annát:
«Gyere velem Molnár Anna,
Hosszú útra, rengetegre.»
«Nem mehetek, Ajgó Márton:
Vagyon nékem csendes házam,
Csendes uram, jámbor uram,
Karon ülő kicsi fiam.»
Hívta, nem jött, elrabolta.

Elindúltak most már ketten
Hosszú útra, rengetegre;
Megtaláltak egy burus fát,
Leülének árnyékába.
«Nézz egy kicsit a fejembe.»
Hullni kezd az asszony könnye,
«Mér' sirsz, mér sirsz, Molnár Anna?»
«Nem sirok én, Ajgó Márton,
A mi hull, a fa harmatja.»
«Nem hull most a fa harmatja,
Mert éppen álló dél vagyon.»

Fölindúla Ajgó Márton
Ekkor a fa tetejébe;

Visszaejté a pallosát.
«Add fel, add fel, pallosomat!»
Felhajítja a pallosát,
Ketté vágja az derekát.
Felöltözik ruhájába,
Térdig érő angliába.
Elindula hazájába,
Megállott a kapujába’.

«Csöndes gazda, jámbor gazda,
Adsz-e szállást az éjtszaka?»
«Nem adhatok vitéz uram,
Vagyon nekem síró fiam.»
Addig kérte, míg megadta.

«Csöndes gazda, jámbor gazda,
Van-e jó bor a faluba?
Hozz egy kupát vacsorára.»
Mig az ura borért jára,
Kigombolta a dolmányát,
Megszoptatta síró fiát.

FOGARASI ISTVÁN

Ablakba' könyököl Fogarasi István,
Mellette könyököl az ő testvérhuga.
«Hallottad-e hírit, édes testvérhugom,
Elköteleztelek bé Törökországba,
Nagy török császárnak, jegybeli mátkának?»

«Nem hallottam hírit, édes testvérbátyám!
Adjon isten nékem inkább víg vacsorát,
Víg vacsora után könnyü betegséget,
Szép piros hajnalba' világból kimulást.»

Meghallgatá isten az ő kívánságát,
Ada isten neki egy jó víg vacsorát,
Víg vacsora után könnyü betegséget,
Szép piros hajnalba' világból kimulást.

Eljöve, eljöve a nagy török császár,
Kérdezi: «Hol vagyon gyűrűsöm, jegyösöm?»
«Virágos kertiben virágokat plántál.»
Oda mene, oda a nagy török császár;
Hát a virágok is mind elhervadoztak,
Az ő szeretője pedig sehol sincsen.

Visszajöve, vissza a nagy török császár,
Kérdezi: «Hol vagyon gyűrűsöm, jegyösöm?»

«Leányok házában magát öltözteti.»
Oda mene, oda a nagy török császár,
Hát a leányok is mind gyászba öltöztek
S az ő szeretője nyújtópadon fekszik.

«Add ide, add ide, Fogarasi sógor,
Add ide énnékem, gyűrűsöm, jegyösöm!
Csináltatok néki márvánkő koporsót,
Bé is behúzatom földig bakacsínnal,
Meg is megveretöm arany fejü szeggel,
Meg is gyászoltatom hatvan katonával.»

«Nem adom, nem adom, te nagy török császár,
Csináltatok én is márvánkő koporsót,
Bé is behúzatom földig bakacsínnal,
Meg is megveretöm aranyfejü szöggel,
Meg is gyászoltatom hatvan katonával,
Hadd nyugodjék itten apjával, anyjával,
Apjával, anyjával szülötte földében.»

BÁTORI BOLDIZSÁR

Asztalnál ül vala gyöngé Judit asszon,
Lábánál röngette szép arany bőcsőjit:
«Beli, fiam, beli, szép futkosó fiam!
Mert neköd nem apád Bátori Boldizsár;
Im, az a te apád, erdéli kapitány
A ki adta neköd szép arany bőcsőjit,
Annak négy szarvába négy arany perezöt,
Osztán a fejedre bozsongi süvegöt.»
Hát ajtón hallgassa Bátori Boldizsár.
«Meg ne tagadd, asszon, mostan beszédödet.»

«Bizon nem tagadom, lelkem jámbor uram,
Leányokat szidom, a rossz leányokat:
Virágomnak szépit nyilatlan leszötték,
Bokrétába szötték, legényeknek tötték!»

«Megtagodád, asszon, mostan beszédödet?
Nyiss ajtót, nyiss ajtót, asszon feleségöm!»

«Minnyát nyitok, minnyát, lelkem jámbor uram!
Hadd hozzam lábamba karmazsin csidmámot,
Hadd vessem nyakamba vont arany szoknyámot.»

De nem győzé várni, berúgá az ajtót.
«Készülj, asszon, készülj hónap álló délre,

A rózsapiaczra, a fővevő helyre!»

«Hol vagy édes szolgám, legkedvesebb postám?

Készítsd elő nekem hat lovas hintómat!»

Ők elkészülének, el is indulának.

El is indulának, oda is jutának.

«Várj kicsit, várj kicsit, te fekete hóhér!

Mert a halottnak is hármat harangoznak,

Lám árva fejemnek egyet sem kondítanak.»

Azomba érkezik erdéli kapitány:

Egyszer megfordítsa, kétszer megcsókózza,

Kétszer megfordítsa, százszor megcsókózza;

«Enyém vagy, nem másé, te asszonyi állat!»

KÁDÁR KATA

«Anyám, anyám, édes anyám,
Gyulainé édes anyám!
Én elveszem Kádár Katát,
Jobbágyunknak szép leányát.»

«Nem engedem, édes fiam,
Gyula Márton!
Hanem vedd el nagy uraknak
Szép leányát.»

«Nem kell nekem nagy uraknak
Szép leánya,
Csak kell nekem Kádár Kata,
Jobbágyunknak szép leánya.»

«Elmehetsz hát, édes fiam,
Gyula Márton!
Kitagadlak, nem vagy fiam,
Sem egyszer, sem másszor.»

«Inasom, inasom, kedvesebb inasom,
Huzd elő hintómat, fogd bé lovaimat.»

Lovakat befogták, utnak indultanak.
Egy keszkenőt adott neki Kádár Kata:

«Mikor e' színibe vörösre változik,
Akkor életem is, tudd meg, megváltozik.»

Megyen Gyula Márton hegyeken völgyeken.
Egyszer változást lát a cifra keszkenőn.
«Inasom, inasom, kedvesebb inasom,
A föld az istené, a ló az ebeké.
Forduljunk, mert vörös szín már a keszkenő,
Kádár Katának is immár rég vége lett.»

A falu véginél volt a disznópásztor:
«Hallod-e, jó pásztor, mi ujság nálatok?»
«Nálunk jó ujság van, de neked rossz vagyon,
Mert Kádár Katának immár vége vagyon.
A te édes anyád őtet elvitette,
Feneketlen tóba belé is vetette.»
«Jó pásztor, mutasd meg, hol vagyon az a tó,
Aranyim mind tiéd, a lovam s a hintó.»

El is menének ők a tónak szélire:
«Kádár Kata, lelkem, szólj egyet, itt vagy-e?»
A tóba megszólalt Kádár Kata neki,
Hozzája béugrék hamar Gyula Márton.

Édes anyja vizi buvárokat küldött,
Mekapták meghalva, összeölelkezve.

Egyiket temették oltár eleibe,
Másikat temették oltár háta mögé,

A kettőből kinőt két kápolna- virág,
Az oltár tetején összekapcsolódtak.
Az anyjok oda ment, le is szakasztotta.
A kápolna- virág hozzá így szólala:
«Átkozott légy, átkozott légy,
Édes anyám, Gyulainé!
Életembe rossz voltál,
Most is meggyilkoltál!»

KÁDÁR KATA

(Ujabb változat.)

«Anyám, anyám, édes szülöm,
Engedje meg szép kérésem,
Hogy vegyem el Kádár Katát,
Jobbágyunknak szép leányát.»

Miklós urfi szépen kéri;

Édes anya nem igéri:

«Nem engedem édes fiam,
Nem engedi az én rangom.»

Miklós mondá az anyjának:

«Kádár Katát szeretem csak,
Csak egyedül Kádár Katát,
Jobbágyunknak szép leányát.»

Édes anyja azt feleli:

«Abból ugyan nem lesz semmi!
Vagyon lányuk az uraknak,
Abból neked is juttatnak.»

Miklós urfi megbusúla.

Készül, indul bujdosásra.

«Szolgám, szolgám, édes szolgám
Nyergeljed meg pej paripám!

Menjünk, menjünk, a míg látunk,
Legyen örök bujdosásunk.»
Miklós urfi elindula,
Azt meglátja Kádár Kata,
A kapuját megnyitotta,
Hogy Miklós bemenjen rajta.
«Ne nyiss kaput, Kádár Kata,
Nem megyek én most be rajta;
Hanem megyek a világba
Holtig tartó bujdosásra.»
Kádár Kata megbúsula,
Miklós urfihoz így szóla:
«Állj meg kincsem, szép Miklósom,
Hadd adjam rád egy pár csókom!
Adjak neked egy bokrétát,
A kezedbe kézi ruhát.
Mikor ruhám vérrel habzik.
S a bokrétám hervadozik –
Akkor leszen veszedelmem!»
Elindulnak, mennek, mennek.
Hosszu utnak, rengetegnek,
A ruháját Miklós urfi
Eléveszi, megmegnézi, –
Hát a ruha vérrel habzik,
Bokrétája hervadozik.
Mind a kettő azt jelenti:
Kádár Katát most veszítik!
Miklós urfi megfordula,
Egy molnár gazdát talála,

Kihez közel lovagola,
Kihez ő ekképen szóla:
«Hallod-e, te molnár gazda,
Mi hir van a falutokba?»
«Nincs ott ugyan semmi egyéb:
Kádár Katát elvesztették.»
«Hallod-e, te molnár gazda,
Vigy el engem éppen oda,
Hol elveszett Kádár Kata,
Jobbágyomnak szép leánya.
Pej paripám tied legyen,
S minden ékes öltözetem.»
Molnár gazda szót fogada,
Miklós előtt elindula;
Őt elvitte arra helyre,
Feneketlen tó szélire.
Onnét beszólalt a tóba:
«Élsz-e, kincsem, Kádár Kata?»
Kádár Kata is szólalik:
«Nálad nélkül alig telik.»
Miklós urfi ezt hallotta,
Szívét a bánat elfogta,
Kezet fejére kulcsolta,
S beléereszkedék hozzá,
A nagy feneketlen tóba.
Egyikből nőtt muszkáta szál,
A másikból rozmarint szál,
Addig-addig növekedtek,
Vizen felül emelkedtek,

S ott is összeölelkeztek.
Miklós anyja ment sétálni,
Megtalálta őket látni;
Vizi buvárt elhivatá,
Mind a kettőt kiásatá.
Az egyiknek csináltattak
Fejér márványkő koporsót,
A másiknak csináltattak
Vörös márványkő koporsót.
Az egyiket eltemették
Az oltárnak eleibe,
A másikat eltemették
Az oltárnak háta mögé.
Az egyikből nevelkedett
Fejér márvány liliomszál,
A másikból nevelkedett
Vörös márvány liliomszál.
Ott is addig nevelkedtek,
Mig össze nem ölelkeztek.

PÁLBELI SZÉP ANTAL

«Anyám, édes anyám, bizony meg kell halnom,
Bizony meg kell halnom Varga Ilonáért!»

«Ne halj, fiam, ne halj, Pálbeli szép Antal,
Csináltatunk mű es egy csoda malmocskát.

Az első kereke béla-gyöngyöt járjon;

A középső köve ékes csókot hányjon;

Harmadik kereke aprópénzt hullasson:

Ez a szeretetnek első regulája!

Ennek látni jőnek szűzek, szép leányok,

Talám itt köztik lesz Varga Ilona es.»

«Anyám, édes anyám, ereszsen el engem
Csoda-malmom látni.»

«Ne menj, fiam, ne menj csoda-malom látni:
Megvetik az hálót s megfogják az rókát.»

«Anyám, édes anyám, bizon meg kell halnom,
Bizony meg kell halnom Varga Ilonáért!»

«Ne halj, fiam, ne halj, Pálbeli szép Antal,
Csináltatunk mű es egy erős vas-hidat;

Annak látni jőnek szűzek, szép leányok,

Talám itt köztik lesz Varga Ilona es.»

«Anyám, édes anyám, ereszsen el engem
Erős vas-hid látni!»

«Ne menj, fiam, ne menj erős vashid látni:
Megvetik az hálót, megfogják az rókát.»

«Anyám, édes anyám, bizon meg kell halnom,
Bizon meg kell halnom Varga Ilonáért!»

«Ne halj, fiam, ne halj, Pálbeli szép Antal,
Tedd holttá magadat;
Neked látni jönnek szűzek, szép leányok,
Talám itt köztük lesz Varga Ilona es.»

«Anyám, édes anyám, ereszszen el engem
A halottas házhoz.»

«Többször nem jössz vissza a halottas háztól.»

«Kelj fel, fiam, kelj fel, Pálbeli szép Antal!
Kíért te meghótál, kapud előtt sétál.

Kelj fel, fiam, kelj fel, Pálbeli szép Antal!
Kíért te meghótál, udvarodon sétál.

Kelj fel, fiam, kelj fel, Pálbeli szép Antal!
Kíért te meghótál, most a lábadnál áll.»

«Soha sem láttam én ilyen szép halottat!

Szeme mosolygólag, szája csókolólag,

Lába felugrólag.»

Ő szépen felkele, szépen megölelé.

BARCSAI

«Menj el uram, menj el aj ki Kolozsvárra,
Aj ki Kolozsvárra apám udvarába,
Hozd el onnan, hozd el a nagy vég vásznakat,
A nagy vég vásznakat s ingyen kapott gyolcsot.» –
«Ne menj apám, ne menj, aj ne menj hazól ki,
Anyám asszony bizon Barcsait szereti», –
«Hallod asszony, hallod, mit ebeg a gyermek?»
«Ne hidd, édes uram, részeg az a gyermek.»
Aval elindúla az asszony szavára,
Az asszony szavára aj ki Kolozsvárra.
Mikor fele utját elutazta volna,
Csak eszibe juta küssebb gyermek szava,
Ahajt megfordula, haza felé tére,
Haza felé tére, hazájába ére.
«Nyiss ajtót, nyiss ajtót, asszony feleségem!»
«Mingyár' nyitok, mingyár', édes jámbor uram!
Hadd vessem nyakamba viselő szoknyámat,
Hadd kössem előmbe az előruhámat.»
«Nyiss ajtót, nyiss ajtót, asszony feleségem!»
«Mingyár' nyitok, mingyár', édes jámbor uram,
Hadd húzzam lábamba fejelés csizmámat,
Hadd kössem fejemre viselő ruhámat.»
«Nyiss ajtót, nyiss ajtót, asszony feleségem!»
Aj mit toda tenni, ajtót kelle nyitni.
«Add elé, add elé, a nagy láda kólcsát!»

«Nem adom, nem adom a nagy láda kólcsát:
A szomszédba jártam, kerten átal hágtam,
A nagy láda kólcsát ottan elhullattam,
Hanem megtaláljuk szép piros hajnalkor,
Szép piros hajnalkor, világos viradtkor.»
Ahajt csak bérugá gyontáros ládáját,
Végig lehasittá az egyik oldalát,
Csak kihengeredék Barcsai belőlle,
Aj kapja a kardját, fejit vevé vélle.
«Hallod feleségem, hallod asszony, hallod,
Három halál közzül melyiket választod?
Avagy azt választod, hogy fejedet vegyem,
Vagy selyem hajaddal házat kisöpörjem,
Avagy azt választod, reggelig virasztasz,
Hét asztal vendégnek vígon gyertyát tartasz?»
«Három halál közzül én is azt választom,
Hét asztal vendégnek vígon gyertyát tartok.»
«Inasom, inasom, én küsebb inasom,
Hozzad elé, hozzad a nagy kászu szurkot,
Hozzad elé, hozzad a nagy vég vásznakat,
A nagy vég vásznakat, ingyen kapott gyólcso.
Fejinél kezdjétek, talpig tekerjétek,
A sok ingyen gyólcso fejire kössétek,
Fejinél kezdjétek, talpig szurkozzátok,
Talpánál kezdjétek, végig meggyujtsátok.
Fejihez állitok egy oláh furujást,
Lábához állitok egy cigán hegedúst,
Fújjad, oláh, fújjad az oláh furuját.
Huzzad, cigán, huzzad a cigány hegedút;

Fujjátok széltibe, huzzátok ízibe,
Mostan hadd vigadjon feleségem szíve.»

A HEGYI TOLVAJ

Odvas fenyőfának vagyon három ága,
A legelső ága hajlott Moldovára,
A második ága hajlott Kolozsvárra,
A harmadik ága Kis-Magyarországra.
Annak tetejében egy kis flegoria¹,
Kiben növelkedik egy nagy hegyi tolvaj.
«Szolgám, édes szolgám, menj le udvaromra,
Huzd elő félgyászos hintómat,
Fogd eleibe négy szürke csitkómat;
Én is hadd menjek el szerencse-próbálni
Király udvarára, királykisasszonyhoz.»
Ő is elment,
Felöltözött akkor, mint egy császárurfi,
Beszállott királynak udvarába
Félgyászos hintóval,
Négy szürke csitkóval.
Mégis megkérte a király kisasszonyt hitestársul,
Fel is tette félgyászos hintóba
A királyi kisasszonyt,
Megcsapta ő szürke csitkóját,
Ugy elment ő hetedhét országon,
A mig utólérte a kis flegóriáját.
Felszállott ő kis flegóriájába,

¹ Filegoria.

Hát mondani kezdette:

«Feleség, feleség, készíts el engem,
Hadd menjek el én is szerencsepróbálni,
Keresztut-állani.»

Ő fel is felkészítette,
El is elment a hegyi tolvaj.
Felesége ablakba üle,
Ott a könnye hullani kezdte.

«Madár, kicsi madár,
Vidd el leveletem

Az én atyámnak.

Ugyan ada férjhez
Egy hegyi tolvajhoz,

Ki most is oda van
Keresztut-állani,

Ember-ölögetni.

Inkább adott volna engem
Egy szegény cigánynak.»

A tolvaj ajtaján hallgatta,
Hogy az ő felesége mint panaszol sírva.

Azt mondja a hegyi tolvaj:

«Asszony, feleségem, nyisd meg az ajtódat!»
«Bizony mindjárt nyitom, édes jámbor uram,
Csakhogy vegyem én fel halni való gunyám.

Minden halottnak hármat harangoznak,
Én uri fejemnek még meg sem kondítják.»

A tolvaj tovább nem állhatta,
Az ajtóját már berugta.

«Mét sírsz, édes feleségem!»

«Hogy ne sírnék, édes jámbor uram?
Konyhán forgolódtam, cserefát tüzeltem,
Cserefának füstje kihuzta az könyvem.»
«Asszony, feleségem, inkább állasz-e te
Két asztalvendégnek vigan gyertyát tartani,
Mint most mindjárt fejed nélkül maradni?
Szolgám, édes szolgám, menj le magad nekem
A pincébe,
Hozz fel magad nekem két kászu szurkot
S két türedék vásznat.»
Lábánál kezdette, fejénél végezte
A vászonba tekerést.
Mikor ő szurokkal kezdette csepegtetni,
Akkor már a tolvaj nem volt hogy hová fusson,
Mert ajtót, ablakot a királykisasszony
Nemzetsége elállott.
Ajtón, ablakokon reá lövődöztek,
A nagy hegyi tolvajt mindjárt meg is fogták.
A király megfogatta,
Udvarába vitette,
Négy délczeg csitkónak
Farka után köttette
A nagy hegyi tolvajt.
A várost véle meg is kerülték.
Mikor már annyira ment, hogy megholt,
Akkor a városnak négy szegire tétették,
Onnét is fegyverekkel lelődözték,
Már a királyi kisasszonynak
Nem is volt, hogy hová legyen;

A szurok a testén mind el volt olvadva,
Mint' harmadnapok alatt
Meg kellett, hogy haljon.

KŐMÍVES KELEMENNÉ

Ihol elindula tizenkét kőmíves:

Ugy menyen, úgy menyen Déva vára felé.

Ők is rakni kezdik magas Déva várát.

A kit éjjel raktak: az nappal leomlott;

A kit nappal raktak: az éjjel leomlott!..

Azt a törvényt tette Kelemen kőmíves:

Melyik' felesége hamarébb kihozza

Az ebéd vékáját,

Kő közé rakassék, ott megégettesék

Magas Déva vára, halmára rakassék!

Ihol elindúla az ő felesége,

Az ebéd vékáját a fejire téve

S a kicsi gyermekit a karjára véve

Őtet is meglátta az ő kedves társa:

«Istenem, istenem! támaszsz eleibe

Vagy két fenevadat: talán visszatérik.»

Azt is elkerülte.

«Istenem, istenem!

Támaszsz eleibe egy fekete felhőt,

Hullas eleibe apró köves essőt;

Talán visszatérik!»

Azt is kikerülte...

,Jó napot, jó napot tizenkét kőmíves!

Istenem, istenem! mi dolog lehessen?

Háromszor köszönni, egyszer se fogadni!..'

«Azt a törvényt tette a te kedves társad:
Melyik' felesége hamarébb kihozza
Az ebéd vékáját,
Kő közé rakassék s ott megégettessék,
Magas Déva vára halmára rakassék.»

„Nem bánom, ha úgy is!

Ha úgy megútáltad velem életed is...‘

Az ebéd vékáját fejről levették,

Az ő kicsi fiát karjáról levették,

Mikor térdig rakták, csak tréfára vette;

Mikor övig rakták, bolondságra vette;

Mikor csecsig rakták, ő valóra vette:

„Ne sírj kicsi fiam!

Vannak jó asszonyok, neked csecsit adnak;

Vannak jó gyermekek, téged elrengetnek;

Az égi madarak ágról-ágra szállnak,

Neked csirikolnak, téged elaltatnak!..‘

„Apám, édes apám! hol van édes anyám?‘

«Ne sírj, kicsi fiam, mert haza jó öste!»

Östét is elvárta, s nem volt édes anyja.

„Apám, édes apám! hol van édes anyám?‘

«Ne sírj, kicsi fiam, mert haza jó reggel!»

Reggelt is elvárta, s nem volt édes anyja.

Mind a kettő meghót!..

BÁCS JANCSI

Csütörtökön jó hajnalba,
Készülék fel a havasra.
Befogám a jó négy ökröt,
Jó négy ökröt, jó szekérbe
S elindulék az erdőre,
Ki Firicsko tetejére.
Hogy kértem az erdőre,
Egy cserefát vevék szemre.
Gondolám, hogy azt levágom
S az ökrök után felrakom.
Jó gazdámnak kicsi fija
Jöve velem – halálomra,
Ő vala a segítségem,
Ő egyedül ott mindenem.
A hogy vágni kezdém a fát,
Nem es gondolám a halált,
Pedig a mán hátomnál állt
S várá, hogy levágjam a fát.
Vágom, vágom szép csendesen,
A halálra rá sem nézek,
Mig a fa a törzsökétől
Szakad a fészim² életől.
Még egy nihány vágás fára...

² Fejszém.

«Készü'j Jancsi az halálra! —»
Bács Jancsinak sohajtása
Felhallék a mennyországba...
Kettőt vág ő még az fára
S ráesik az fa reája.
Szökött vóna ki előle,
De az halál nem engedé.
Odanyomá őt a nagy fa,
Nem búhata ki alóla.
Nem vala ott senki jelen,
Ki segítségire legyen.
Katona Sámel küs fija
Vala mindennek tanuja,
Ki a mezőre béfuta,
A pásztoroknak hirt ada.
Pásztorok kiszabadíták,
De már későn szabadíták
Kevés élet vót még benne:
Mett csak nihány órát éle.

*

«Nyitsd ki asszonyom kapudot:
Viszik a jámbor szógádot;
Nem csattogtassa kapudot.
Nem sepri az estálodot.

Szász Anikó, hű szeretőm!
Már megengedj mindenekről.
Megnyughatol csókjaimtól
S ölelgető karjaimtól...»

SZÉP JULIA

«Szép Juliám, szép leányom,
Kertemben nyílt tulipánom,
Ne szeresd te jobbágyodat!»

«Nem szeretem jobbágyomat,
Csak szeretem az ifiat,
Szép ifiat, a lelkemet!»

Jaj kimene öreg király
Mefogatá az ifiat,
Fölteteté csonka torony,
Csonka torony tetejére.

Hej kimene szép Julia,
Meglátá őt az ifiu!
«Hej Juliám, szép Juliám,
Ketbe' nyíló szép violám,
Menj be te is az apádhoz,
Essél térdre eleibe,
S mondd meg neki ilyen szókkal:
Atyám, atyám, öreg király!
Vétesse be az ifiat,
Csonka torony tetejéből,
Ne veresse az esővel,
Ne fútassa hideg széllel,

Ne süttesse a napfénynyel.»

Hej bemene szép Julia,
Térdre esék apja előtt
S monda neki ilyen szókkal:
«Atyám, atyám, öreg király!
Vétesse le az ifiat
Csonka torony tetejéről,
Ne veresse az esővel,
Ne fútassa hideg széllel,
Ne süttesse a napfénynyel!»

Jaj kiméne öreg király,
Levételé az ifiat
Csonka torony tetejéről,
Kivételé sik mezőre,
Sík mezőnek közepére.
Ott őt mindjárt megöleté,
Szívét, máját kivételé,
S Juliának haza küldé.

Hogy meglátá szép Julia.
Hogy megölték az ifiat,
Fejét földre csüggesztette,
Magát halni eresztette.

Hogy meglátá öreg király,
Hogy haldoklik Juliája:

«Hej Juliám, szép leányom,
Kertembe' nőtt tulipánom!
Ha én ezt így tudtam volna,
De hogy megölettem volna,
Fiarnak fogadtam volna,
Királyságom, országomat,
Mind, mind neki adtam volna.»

A MEGÉTETT³ JÁNOS

«Hát te hol jártál, szívem, lelkem Jánosom?»

«Jaj, én ángyoméknitt, édes anyám aszszony!

Jaj, fáj szívem, fáj, vesd meg ágyamot!»

«Hát ott mit adtak, szívem lelkem Jánosom?»

«Ott négy lábu rákot⁴ édes anyám aszszony,

Jaj, fáj szívem, fáj, vesd meg ágyamot!»

«Hát azt mibe' adták, szívem lelkem Jánosom?»

«Azt egy szép tányérban, édes anyám aszszony

Jaj, fáj szívem, fáj, vesd meg ágyamot!»

«Azért vagy tán beteg szívem lelkem, Jánosom?»

«Az a földbe viszen édes anyám aszszony.

Jaj, fáj szívem, fáj, vesd meg ágyamot!»

«Hát mit hagysz apádnak, szívem lelkem Jánosom,»

«Jó vasas szekerem édes anyám aszszony,

Jaj, fáj szívem, fáj, vesd meg ágyamot!»

«Hát mit hagysz bátyádnak, lelkem szívem Jánosom?»

«A szép négy ökrömet, édes anyám aszszony.

³ *Megéttni* = megétni.

⁴ Négy lábu rákon a nép varasbékát ért mint mérget.

Jaj, fáj szivem, fáj, vedd meg ágyamat!»

«Hát mit hagysz ecsédnek, szivem lelkem Jánosom?»

«Négy szép hámos lovam, lelkem anyám aszszony,

Jaj, fáj szivem, fáj, vedd meg ágyamat!»

«Hát mit hagysz hugodnak, szivem lelkem Jánosom?»

«Házi rakományom, édes anyám aszszony,

Jaj, fáj szivem, fáj, vedd meg ágyamat!»

«Hát mit hagysz ángyodnak, szivem lelkem Jánosom?»

«Örök kárhozatot, édes anyám aszszony,

Jaj, fáj szivem, fáj, vedd meg ágyamat.»

«Hát mit hagysz anyádnak, szivem lelkem Jánosom!»

«A bút s a bánatot, édes anyám aszszony,

Jaj, fáj szivem, fáj, vedd meg ágyamat!»

SZABÓ ORZSIKA

«Istenem, Istenem, hát én mért születtem,
Hogy ily szerencsétlen lett az én életem?
Kis Küküllő mellett,
Nagy Küküllő mellett
Nálamnál szebb sem volt,
Nálamnál jobb sem volt,
Még is csuffá leve az én vig életem.
Igy üli, így üli három királybíró
Elvesztő törvényem a bíró házánál,
A bíró házánál, Mezei Mártonnál.»

«Hová mégy, hová mégy Szép Szabó Orzsika?»
Igy kérdi barátja, jó leány barátja.
«Elmegyek, elmegyek a bíró házához,
A bíró házához, Mezei Mártonhoz.
Ott ülik én nekem elvesztő törvényem!»

Hogy ő elhallgatta, úgy sirt, úgy kesergett...
Szóval így felmondja egyik királybíró:
«Ne sirj, ne keseregj, szegény Szabó Orszik,
Mert az én törvényem téged meg nem ölhet.»
Másik királybíró szóval ezt feleli:
«Mert az én törvényem őt meg nem öleti.»
Mit hazudott, mit már a nagy királybíró?
Szóval így feleli átkozott Pap János:

«Biz' az én törvényem őt meg is öleti!
Mert hosszú szilvásban, aszaló torkában
Hallottam sirását a kicsi gyermeknek.
Ő onnan kivette, csihányba aprítá,
S a disznónak adá.

Kiturá a disznó jobb lábát s bal karját!»

Más két királybíró engede ő neki.

Odament a nénje, tiszteltől megkéré:

Adnák a kezire, hogy őt elkisérné:

Kezihez vevé a nénje és vezeté,

Nagy sokaság úton Orszikát kíséré.

Kérdezi a nénjit:

«Aj kedves jó néném, hát mi hova megyünk?»

«Az Isten házába, a templomba megyünk,

Édes jó testvérem!»

Mikor addig értek, és mégis csak hittá:

«Édes kedves néném, itt vagyon a templom,

Itt az Isten háza – hát még hová megyünk?»

«Eherré a dombra, a szőlő fejére.»

Mikor kiérének a szőlő fejére,

Aj a gödör készen, tövissel berakva!

Ahajt csak elrémül szegény Szabó Orszik,

Hol a temetője, az ő vég ideje.

Segesvári hengér a kezét megfogá,

Gödörhöz hurczolá,

S őt a tövis közé tüstént bebocsátá,

Töviset tevének még a fejére is s földet hánytak reá.

Akkor a testvére onnat eltintorga,

Orszik ott marada tövissel berakva,

Tövissel berakva, földdel betakarva...
Strázsákat vetének gödör mellékre, erős őrizetre...
Strázsák ott hallgatták, hogy miket kesereg
Szegény Szabó Orzsik, hogy miket panaszol:
«Istenem, istenem, jaj beh nem gondoltam,
Hogy kamuka szoknyám koporsóm is legyen,
Patyolat gyolcs ruhám szemfődelem legyen.
Az én történetem okozta ezt nekem.
De oh én Istenem hallgass meg most ingöm!
De verd meg Pap Jánost mind a mennyen s földön:
A maradékát is, Atyám, eltöröljed,
Nyomóssá e földön de soha ne tégyed!
De oh jó strázsáim most meghallgassatok!
Menjen el az egyik, menjen el oh! haza,
Az édes anyámhoz s a jó testvéremhez,
Nyissák oh nyissák ki a varróládámat,
Vegyék ki, vegyék ki, mi van a fenekén.
Hagyják hazugságba átkozott Pap Jánost,
Mert ott van a gyermek, de halva született!»

Mikoron megkapta ott az ő testvére
Gyaluba takarva a kicsi gyermeket,
Az utczára vitte,
Ottan beszélette
S mindennek mutatta.
Doktort hoztak neki, meg is vizitálták,
Az Orzsik szavait igaznak találták,
Megismerték rajta, hogy halva született.
Akkor az ő nénje lábáról leesett,

Kétségbe is esett,
Hogy halva vették föl ott a hideg földről,
Az édes anyja is abba' pillanatba'
Bujába elindult,
Elment föl Cséjjére,
Hideg csorgón küjjel,
S magát fölakasztá.
Az édes apja is szekérre rakodott,
Innen elbujdosott, elment, elbujdosott,
Hogy soha is senki róla hirt nem hallott,
Jószága, birtoka mind másra maradott.

«Leányim, barátim, így higgy a legénynek,
A hamis hitűnek:
Mert a legénynek van három hamis hite,
Egyik hamis hite: a kalap fejében,
Másik hamis hite: a bunda zsebében,
A harmadik pedig: a bocskor orrában.

Ne higgy a legénynek, a hamis hitűnek,
Mert megcsal ő téged,
Széles pántlikákkal, apró édes csókkal,
Zörgő mogyoróval, csattogó dióval,
Mézes beszédekkel, sűrű hazugsággal.
Mert én hittem neki, sűrű hazugságnak,
S immár csufja lettem az egész világnak.
Tudom, hogy fenmarad az emlékezetem,
Meddig a föld s világ, nem felejtnek engem;
Nem vettem én hasznát az én szépségemnek,

Csuffá tett az engem s csuffá az én végem:
Mert a halottnak is hármát harangoznak,
De Szabó Orzsiknak egyet sem konditnak!»

A FOGOLY KATONA

Leszállott a páva
Tengernek partjára,
Tengernek partjáról
Nagy török Császárnak
Dali udvarába.
Onnét szálla páva
– Kényes pávamadár
Tömlecz ablakára:
Ottan fúdogálá:
Szomoru énekit
Szomoru fogságban –
Egy székely katona:
«Hej páva, hej páva!
Császárné pávája!..
Ha én páva volnék,
Jó regvel felkelnék,
Folyóvizre mennék,
Folyóvizet innám,
Szárnyim csattogtatnám,
Tollamat hullatnám.
Fényes tollaimat
Szép leány fölszedné,
Az ő édesinek
Kalapjába tenné,
Bokrétába kötné.»

Hát ott üldögele
Czifra ablakába'
Császár szép leánya,
Gyöngé violája.
Ahajt meghallotta
Szomorú énekét
Székely katonának.
«Nyits ajtót, nyits ajtót,
Fegyveres istráza!
Császár szép leánya,
Gyöngé violája,
Tőled azt kívánja. –
Ki vagy te, ki vagy te,
Énekes katona?»
«Nem látod: rab vagyok,
Tértyig vasba' vagyok.
Székely fiú voltam,
Bátor fiú voltam;
Most semmi sem vagyok
S mégis a strázaának
Számolni kell rólam.»
«Velem jössz te mostan
Énekes katona!»
«Hova menjek én el,
Császár szép leánya?»
«Czifra palotámba,
Éjjeli szállásra.»
«Nem látod: rab vagyok?
Tértyig vasba' vagyok.»

Ottan levéteté
Nehéz vasat róla
Fegyveres strázsával;
Ottan átölelé
Szegény székely legént
Két gyenge karjával.
Onnét elvezeté
Czifra palotába,
Ottan lefekteté
Puha selyem-ágyba.
«Enyém vagy te mostan
Szép fogoly katona!»
«Van nekem szeretőm,
Császár szép leánya!»
Ajtón hallgatózék
A nagy török császár.
«Nyits ajtót egyszerre,
Beste-lélek lánya!»
Jaj, nem nyitá ajtót,
Berugá a császár,
A nagy török császár.
Székely katonának
Ott fejét elvette,
Testét a tengerbe
Belé is vetette.
«Hát te beste-lélek!
Három halál közül
Melyiket választod?
Vizbe vettesselek?

Megégettesselek?
Vagy halálíg tartó
Tömleczre vesselek?»

Jaj hiába kéri
Császár szép leánya,
– Gyöngye violája –
A nagy török császárt.
Vizbe nem vetteté,
Tűzbe nem vetteté,
Záratá toronyba,
Szomoru fogságba.

Onnét siratozá
Szép fogoly katonát,
Onnét fúdogálá
Szomoru énekit
Székely katonának.
Szomoru énektől
Éjjel sem alhaték,
Nappal sem nyughaték
A nagy török császár.
«Hozzátok élémbe,
Beste-lélek lányát!»
Eleibe vitték.
«Hát te mit énekelsz,
Beste-lélek lánya!?
Éjjel nem alhatom,
Nappal nem nyughatom.»

«Szomorú éneket
Székely katonának.»

«Egyszerre vigyétek
A tűzbe vessétek!»

Egyszeribe vitték,
A tűzbe vetették.

Tűz meg nem égette
Császár szép leányát,
Gyöngé violáját.

«Egyszerre vigyétek,
Tengerbe vessétek
Beste-lélek lányát!
Székely katonához!»

Egyszeribe vitték,
Tengerbe vetették,

Tenger befogadta,
Szépen eltakarta,

Székely katonával

Egy helyre habarta

Császár szép leányát,
Gyöngé violáját!

BIRÓ MÁTÉ

Ne menj el, ne menj el,
Hires Biró Máté!
Maradj a Rikába',
Ne menj a városba,
Király városába
Királylány rabolni.
Király szép leánya
Hej, nem neked való!
Selyem a ruhája,
Halovány orczája;
Liliom dereka
Nem erdőre való!
«Féket a fejébe,
Gyémántköves féket
Legjobbik lovamnak!
Még ma el kell hoznom
Király szép leányát,
Gyöngé Ilonáját.»

Ne menj el, ne menj el,
Hires Biró Máté!
Menj legalább este,
Ne menj fényes reggel.
Otthon van a király
Fényes nagy sereggel.

«Nyerget a lovamra,
Legjobbik lovamra,
Szép aranyos nyerget!
Az a fényes sereg
Nem jár a nyomába
Király leányának,
Gyöngé Ilonának.»

Jaj, hiába kéri
Tizenkét legénye
Híres Biró Mátét,
Rablók kapitányát.
Sárga paripáján
Aj csak elváltata
Király városába,
Királylány rabolni.

*

Ihol jó, ihol jó,
Szép király kisasszony,
Szép selyem ruhába.
Kinek minden szála
Meg van aranyozva,
Kinek hosszúságát
Három leány hozza.

Fordulj meg, fordulj meg,
Híres Biró Máté!
Nem lesz ma jó dolgod:
Sárga lovad horkol.
«Csak tüszköl a portól.»
Fordulj meg, fordulj meg,
Híres Biró Máté!
Lovad ágaskodik:
Bizony rosszat érez.
«Éles zabbal jól tartották,
Sátés fűvel megvakarták,
Azért ágaskodik,
Azért bokrosodik.»

Jaj, nem fordul vissza
Híres Biró Máté.
Vágtat egyenesen
Király lány elébe,
Templom ajtajához.
Szép gyengén fölkapá
Király szép leányát,
Gyöngé Ilonáját
Aranyos nyergébe,
S elváltata véle
Rablók tanyájára,
Rika erdejébe.

«Jó napot, jó napot,
Tizenkét szép legén!»
Neked is jó napot,
Hires Biró Máté!
«Hamar megjártam-e,
Tizenkét szép legén?»
Jó hamar megjárád,
Hires Biró Máté!
Ott szépen levevé
Aranyos nyergéből
Király szép leányát
Szőke Ilonáját
Szépen lefekteté
Puha moha-ágyra,
Ottan megölelé,
Ottan megcsókolá,
Két erős karjával
Gyengén átkarolá
Király szép leányát,
Gyöngé Ilonáját
Hires Biró Máté,
Rablók kapitánya.

Nézz ki csak az utra,

Hires Biró Máté!

«Mért néznék, mért néznék,

Tizenkét szép legén?»

Nem mondók-e neked,

Hires Biró Máté!

Király szép leánya,

Hej, nem neked való.

Selyem a ruhája,

Halovány orczája;

Liliom dereka

Nem erdőre való!

«Mit beszélsz, mit beszélsz,

Tizenkét szép legén?»

Kelj föl az ágyadból

Hires Biró Máté!

Ahajt jó a király

Fényes nagy sereggel.

Hires Biró Máté

Felszökik az ágyból,

Puha moha-ágyból.

Keresi a kardját,

Aj de nem találja;

Keresi a lovát,

Aj! azt sem találja.

«Csak ti ne hagyjatok,

Tizenkét szép legén!»

Aj! az is elfút a

Tizenkét szép legén.

*

Add meg magad egybe,
Hires Biró Máté,
Rablók kapitánya!

*

Jaj mért nem hallgaték
Legényim szavára!
Mért nem fordulék meg,
Mikor lovam horkolt,
Mikor ágaskodék,
Mikor bokrosodék
Sárig szín paripám!

Szépen közbe vették
Király katonái,
Ott összekötözték,
Nehéz vasba verték,
Király városába'
Mély tömlöczbe vették.
Onnét fúdogálá
Estétől reggelig

Hires Biró Máté
Szomoru énekét:

«Ne menj el, ne menj el,
Hires Biró Máté!
Maradj a Rikába,
Ne menj a városba,
Király városába
Király lány rabolni.
Király szép leánya
Hej, nem neked való!
Selyem a ruhája,
Halovány orczája;
Liliom dereka
Nem erdőre való!»
Ablak alá méne
Király szép leánya,
Gyöngé Ilonája.
Onnét meghallgatá
Szomoru énekét
Rabló kapitánynak.
Onnét haza méne
Király szép leánya.
Sirva fekvék le
Szép selyem ágyába,
Zöld selyem vánkösát
Könnyével öntözé
Hires Biró Mátét
El nem feledheté

Király szép leánya,
Gyöngé Ilonája.

GÖRÖG ILONA

«Bizony csak meghalok,
Anyám, édes anyám!
Görög Ilonáér’.
Bizony csak meghalok
Karcsu derekáér’;
Karcsu derekáér’;
Piros orczájáér’;
Piros orczájáér’,
Dombos ajakáér’;
Dombos ajakáér’,
Gömbölyü faráér’
A lenvirág szemü
Görög Ilonáér’.»

«Ne halj fiam, ne halj,
Zetelaki László!
Csináltatok néked
Olyan csudamalmot,
Kinek első köve
Béla gyöngyöt járjon,
A második köve
Sustákat hullasson,
A harmadik pedig
Szép suhogó selymet.
Oda is eljőnek

Szüzek, szép leányok,
Csudamalom látni.
A tied is eljő
Csudamalom látni
– Szép Görög Ilona.»

«Ereszszen el anyám,
Édes lelkem anyám!
Csodamalom látni.»
«Ne menj fiam, ne menj,
Szép Görög Ilona!
Megvetik a hálót,
Mefogják a halat.»

«Bizony csak meghalok
Anyám, édes anyám!
Görög Ilonáér’.
Bizony csak meghalok
Karcsu derekáér’;
Karcsu derekáér’,
Piros orczájáér’;
Piros orczájáér’,
Dombos ajakáér’;
Dombos ajakáér’,
Gömbölyü faráér’,
A lenvirág-szemü
Görög Ilonáér’.»

«Ne halj fiam, ne halj,

Zetelaki László!
Csináltatok neked
Olyan csudatornyot,
Kinek szélessége
Dunapartig érjen,
Kinek magassága
Az egekig érjen.
Oda is eljőnek
Szüzek, szép leányok
Csudatorony látni,
A tied is eljő
Csudatorony látni,
Szép Görög Ilona.»

«Ereszszen el anyám,
Lelkem édes anyám!
Csudatorony látni.»
«Ne menj fiam, ne menj,
Szép Görög Ilona!
Megvetik a hálót,
Megfogják a márnát.»

«Bizony csak meghalok
Anyám, édes anyám!
Görög Ilonáért.
Bizony csak meghalok
Karcsu derekáér’;
Karcsu derekáér’,
Dombos ajakáér’;

Dombos ajakáér',
Piros orczájáér';
Piros orczájáér',
Gömbölyü faráér'
A lenvirág szemü
Görög Ilonának.»

«Halj meg fiam, halj meg,
Zetelaki László!
Oda is eljőnek
Hires szép leányok
Csudahalott látni.
A tied is eljő
Csudahalott látni,
Szép Görög Ilona.»

«Édes lelkem anyám,
Ereszsen el engem
Csudahalott látni,
Csudahalott látni,
Ki érettem meghót.»
«Ne menj fiam, ne menj,
Csudahalott látni;
Megvetik a hálót,
Mefogják a márnát,
Anyjától elviszik
Szép Görög Ilonát.»

*

Nem hallgat anyjára,
Bémegyén a házba,
Ottan felöltözik
Kék selyem ruhába.
A lábába húza
Piros, patkós csidmát,
A fejére köte
Piros selyem ruhát,
Elejibe köte
Fejér előkötőt.

«Kelj fel fiam, kelj fel,
Zetelaki László!
Kiér' te meghótál,
Az uton jódőgél.
Kelj fel fiam, kelj fel,
Zetelaki László!
Kiér' te meghalál,
Belépék a házba!»

*

Láttam én halottat,
De ilyent soha sem,
Kinek az ő lába
Felszökőleg álljon,
Kinek az ő karja
Ölelőleg álljon;
Kinek az ő szája
Csókolólag álljon,
Ki föl is ébredjen,
Csak én megcsókoljam!

DANIEL IMRE

Maradj itthon, maradj, én édes jó uram,
Látod beteg vagyok, könnyen meghalhatok
Nyitott szempilláim nem lesz, ki befogja,
A ki megölelje, a ki megcsókolja,
Ha már te is elmégy, ujszülött fiamat!
– Jaj nem maradhatok, drága feleségem,
Még tegnap kaptam a czitáló levelet
Nagy vörös pecséttel a fejedelemtől,
Abba vagyon írva: egyszeribe menjek!

Kesereg az asszony, jaj de nem hallgatja
Jó Daniel Imre
Otthon csak azt mondja: Megyen Fejérvárba,
De nem oda megyen.
A szomszéd faluba vagyon egy szép asszony,
Ahhoz járogat ő.
Beugrat a kapun, a szép asszony várja
Tyúkos vacsorára; tölti poharába
Piros színű borát, orcájára rakja
Szerelmetes csókját.

Reggelig mulatna ott Daniel Imre,
Ha meg nem érkezne puskásan a gazda.
Ott keresztül lőtte; testit a Vargyasba,
A Vargyas vizébe beléeresztette.

Vágtat a paripa a Vargyasra inni,
Hej, de nem ihatik: vér vagyon a vízbe.

A Daniel vére.

Haldoklik az asszony; nyitott szempilláit

Nincs, a ki befogja, – a ki vigasztalja,

A ki megcsókolja most született fiát.

BIRÓ SZÉP ANNA

Aj Biró szép Anna ablakba ül vala,
Hímit varrja vala fekete selyemmel,
Hol selyme nem érte, könnyeivel tötte,
De ki es tekinte egyszer az ablakán.
Hát ott sétál vala három hajdu legén;
Szóval felfelelé aj Biró szép Anna:
«Hova valók vagytok három hajdu legén?»
«Aj bizon mi vagyunk mező-madarasi.»
«Hallottátok hirit az én édösömnek,
Az én édösömnek, Hajdu Benedöknek?»
«Aj bizon hallottuk, igen jó barátunk,
Igen jó barátunk s kinyeres pajtásunk.»
Szóval felfelelé aj Biró szép Anna!
«Ha tü nem bánjátok s ha tü akarnátok,
Magam es elmennék az én édösömhöz,
Az én édösömhöz, Hajdu Benedökhöz,»
Szóval felfelelé nagyobb hajdu legén:
«Jaj de hogy nem bánjuk, igen is akarjuk.»
Mindjár' felöltözik aj Biró szép Anna:
Nyakába veté a szép selyem szoknyáját,
Eleibe tette fátyol karinczáját,
Tiz ujjába huzta tiz arany gyűrűjét,
Jobb felől zsebibe háromszáz aranyát,
Bal felől zsebibe három száz forintját.
Se szél nem fuvinta, se ág nem csapinta,

Még is elhasada fátyol karinczája.

Szóval fölfelelé az ő édes anyja:

«Ne menj el, ne menj el én édös leányom,

Mert nem lösz szöröncsés a te utazásod.»

Mégis csak elmöne aj Biró szép Anna,

Ők is mönnek vala röngetög havason,

Röngetög havason, röngeteg erdőkön.

Szóval fölfelelé aj Biró szép Anna:

«Jaj én úgy ihatnám, hogy szinte möghalok!»

Szóval fölfelelé nagyobb hajdu legén:

«Várj kicsit, nem sokat aj Biró szép Anna!

Elmegyünk, elmegyünk rózsza mezejibe,

Rózsza mezejibe, rózsabokor alá.»

Mindaddig menének, mig oda érének,

S ők es leülének rózsabokor alá.

Szóval fölfelelé aj Biró szép Anna:

«Jaj én úgy alhatnám, hogy szinte meghalok,

Ha tü nem bánnátok, ha tü akarnátok,

Egy csöppött alunnám rózsabokor alatt.»

Szóval fölfelelé nagyobb hajdu legén:

«Jaj dehogy nem bánjuk, igen is akarjuk.»

Ekkor elaluvék rózsabokor alatt.

Aval fölfelelé nagyobb hajdu legén:

«Öljük meg, öljük meg aj Biró szép Annát.»

Szóval fölfelelé kisebb hajdu legén:

«Ne öljük meg szegént, hagyjuk meg életét,

Hagyjuk meg életét, hadd jöjön el velünk.»

Szóval fölfelelé nagyobb hajdu legén:

«Ha őt meg nem őjük, őjük meg tégedet!»

Meg es csak megölik aj Biró szép Annát,
Róla le es veszik dárága gunyáját.
Ők es mennek vala röngetög havason,
Távulról meglátták Hajdu Benedököt:
Szóval, fölfelelé aj Hajdu Benedök:
«Hova valók vagytok három hajdu legén?»
«Aj bizon mi vagyunk mező-madarasi.»
«Hát ti hol kaptátok dárága gunyákat?»
Szóval fölfelelé nagyobb hajdu legén:
«Hát bizon mi kaptuk Barassó piacznán,
Barassó piacznán kótya-vetyén kaptuk.»
Szóval felfelelé Hajdu Benedök is:
«Hazudtok, hazudtok mert én jól ismerem!»
Fölütte a kardját s belé ereszködött.

BÍRÓ SZÉP ANNA

(Változat.)

Ehol eszik-iszik három szép katona,
Aj, Bíró Pannának kötött kapujába',
Azon csak kimene, aj, Bíró szép Anna.
„Hova valók vagytok három szép katona?“
„Nem is igen közel, nem is igen messzi,
Csak a Maroson túl mező-detrehemi.‘
„Hát ismeritek-e az én édesemet,
Az én édesemet, Hajdu Benedeket?“
„Ismerjük, ismerjük, jó legény barátunk,
Jó legény' barátunk, kenyeres pajtásunk.‘
«Valamit izennék, megmondanátok-e?
Valamit küldenék, oda adnátok-e?»
„Mű bizon nem viszünk, nem is mondunk semmit,
Jöjj el te is velünk Mező-Detrehemig.‘
«Várjatok hát kicsit három szép katona,
Míg felöltözködöm innapi gunyámba;
Innapi gunyámba, vont-arany szoknyámba.
Kajszen katrinczámba, szép piros csizmámba.
Fátyolkeszkenőmet kössem a fejemre,
Kevés költő pénzem tegyem a zsebembe.»
Mikor menyen vala udvar közepéig,

Fátyolkeszkenője elhasada végig.

Aj, Bíró szép Anna, szóval kérdi vala:

„Anyám, édes anyám, mi legyen az oka?

Ág nem érintette, szél nem fuvintotta,

Szép fátyolkeszkenőm még is elhasada.”

Szóval így felele az ő édes anyja:

«Ne menj el, leányom, nem igen jó jel az.»

„Biz elmenyek anyám, aj én édes anyám,

Hogy lássam még egyszer az én kedves mátkám.”

Mennek, mennek addig, mennek jó darabig,

Míg egyszer eljutnak a jegenyefáig;

Szóval mondja vala a nagyobb katona:

„Üljünk le, ülünk le, aj Bíró szép Anna,”

«Bizon nem ülök én, bizon nem ülök én,»

Mennek, mennek addig, Czitrom patakáig;

Mig ismét így szóla nagyobbik katona:

„Üljünk le, ülünk le, aj Bíró szép Anna,”

Ahajt leülének, hogy megnyugonnának,

Hogy megnyugonnának, ennének, innának,

Álomba borúla aj Bíró szép Anna,

Sugni-bugni kezde nagyobbik katona:

„Öljük meg, öljük meg, kedves jó barátim,

S osztozzunk a pénzin, drága szép gunyáin.”

Szóval mondja vala a nagyobbik társa:

«Bizon nem bánom én, bizon nem bánom én.»

Szóval mondja vala az ő kisebb társa:

«Bizon nem ölöm én, bizon nem ölöm én.»

«Bizon ha nem ölöd, ölünk mi tégödöt.»

„Bizon nem bánom én, bizon nem ölöm én.”

Hallá álmomeszszel, haj Bíró szép Anna,
,Ne ölj meg, ne ölj meg, három szép katona,
Háromszáz forintom, azt is nektek adom,
Azt is nektek adom s senkinek se mondom.‘
A nagyobb katona bicskát elékapá,
Hasának akasztva torkáig hasítá.
A holtról lefoszták a sok drága gunyát,
Kardokra facsarták s karokra hajíták.
Hajdu Benedek is felnyergelé lovát,
Felnyergelé lovát, hogy kövesse utját.
Felfordula frissen piros pej lovára,
Ugy hántassa magát a Maros partjára,
A Maros partjára, egy fa árnyékába,
Ott reá bukkan a három katonára.
,Jó napot, jó napot, hajdulegényeknek!‘
«Jó napot, jó napot, Hajdu Benedeknek!»
Szóval felkérdezi nagyobb hajdulegényt:
,Honnan jöttök mostan három hajdulegény?’
«A Maros vizin tul Nyárád vize mentin
Temetésen voltunk, nénénk temetésin.
Onnan hozzuk mostan, a mit itt nálunk látsz.
Háromszáz forintot s a sok ékes gunyát.»
,Ismerem, ismerem, a sok ékes gunyát,
Bizon megöltétek aj Bíró szép Annát.‘
Szóval mondja vala nagyobb hajdulegény:
«Bizon nem öltük mi, bizon nem öltem én.»
Szóval mondja vala az ő nagyobb társa:
««Bizon nem öltük mi, bizon nem öltem én.»»
Szóval mondja vala az ő kisebb társa:

«Bizon megölték ők, bizon megölték ők.
Ingem is akartak, de ingem elhagytak,
Ingem is akartak, de ingem elhagytak.»
Hajdu Benedek is megragadá őket,
Jertek a bíróhoz, – vasba verék őket;
Még egyszer fordula kisebbik pajtáshoz:
,Vigy el ingem, vigy el, én kedves mátkámhoz,
Pej paripám tiéd nyereg szerszámokkal,
Ékes öltözetem háromszáz forinttal,
Csak vezess el éngem, csak mutasd meg nekem,
Hol van az én mátkám, az én szép jegyesem?’
Mennek, mennek addig, Czitrom patakáig,
A keserves gyászos nagy halom sirjáig,
A mikor meglátta az ő kedves párját,
Az ő kedves párját, Bíró szép Annáját:
Nem sírt, nem könnyezett, csak csókolja vala,
Csak csókolja vala, s szóval mondja vala:
,Vérem a véreddel egy patakot folyjon,
Lelkem a lelkeddel mennyországba jusson.’
Azzal az ő kardját csak hamar felüté
S bele ereszkédék szép mátkája mellé.

KIS-GERGŐ ISTVÁNNÉ

«Uram édös uram, édös jámbor uram!
Ereszsz el engemet, igen szépen kérlek,
Legkisebb leányod' látogatására;

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.